

TARIM EKONOMİSİ

**“Tarım İşletmelerinin
Yıllık Faaliyet Sonuçları”**

Doç.Dr. Çağatay YILDIRIM

2025

İÇERİK

1. İşletme Masrafları
2. Satın Alma Maliyeti ve Fırsat Maliyeti
3. İşletme Başarısının Ölçülmesi

1.İŞLETME MASRAFLARI

- **Gerçek (nakdi) giderler:** Çiftçi tarafından ödenen giderler
 - Yabancı işçi ücretleri, girdi (tohum, ilaç vb.) masrafları, kira, faiz
- **Aynı giderler:** Ödendiği varsayılarak kağıt üzerinde hesaplanan giderler
 - Yemek, barınma, kıyafet vb. mal ve hizmet olarak sunulan
- **Ayda ₺17.002,12 ücret + 3 öğün yemek + barınma imkanı**
 - Aylık ücret nakdi, yemek ve barınma aynı gider. Aynı giderler paraya çevrilerek nakdi giderlere dahil edilmeli

1. İŞLETME MASRAFLARI

- **Takas:** Mal karşılığı girdi temin edilmesi
 - Nakit gibi kabul edilmeli
- **İtibari giderler:** Ekonomik anlamda üretim masrafları hesaplanırken bazı giderler aslında yapılmadığı halde yapılmış gibi düşünülerek masraflara dahil edilmektedir
 - Çiftçi ailesinin işgücü ve yönetim karşılığı, mülk arazinin kira karşılığı, öz sermaye faizi

1.1. Amortisman (1)

- Kullanımı birden fazla yıla dağılan bina, makine, hayvan, uzun ömürlü malzeme ve plantasyonlar gibi sermaye unsurlarının her yıl için hesaplanan yıllık değer kaybı
 - Bir masraf dağıtım işlemi, demirbaşın yıpranmaya bağlı değer eksilişlerinin üretim yılları arasında dağıtılması
 - Amortisman hesaplanmazsa, demirbaş masrafı tamamı alındığı yıl üretim masrafları çok yüksek, diğer yıllar az gibi görülür

1.1. Amortisman (2)

- Her yıl amortisman payı kadar tasarruf yapan veya malzeme yenileyen işletmeler, bir süre sonra tamamen yıpranmış makine ve malzemeyle kalmazlar
- İtibari giderlerden farklı, gerçek bir giderdir
- Cari dönem için nakdi değil, gider önceden yapılmıştır
- Toprak ve toprağın değerini artırıcı uzun ömürlü arazi İslahı uygulamaları için amortisman hesaplanmaz

Amortisman Hesaplama Yöntemleri

1. Doğru hat yöntemi
2. Azalan bilanço yöntemi
3. Yıllar toplamı yöntemi

a. Doğru hat yöntemi

$$A = \frac{(D-H)}{n}$$

A: Yıllık amortisman payı

D: Demirbaşın satın alma değeri

H: Demirbaşın hurda değeri (varsayımsız)

n: Ekonomik ömrü

Satın alma değeri: ₺10.000

$$\frac{(10.000 - 0)}{5} = 2.000$$

Ekonomik ömrü: 5 yıl

Hurda değeri: ₺0

b. Azalan bilanço yöntemi

Satın alma değeri: ₺10.000

Amorti edilmeyen değer (hurda değeri)

Hizmet yılı: 5 yıl

3.276,8

Yıla düşen amortisman payı $100/5=20$ (%20)

Hizmet yılı	Yılbaşı değeri*amortisman payı (0,20)	Yıllık amortisman (₺)	Yılbaşı değeri-yıllık amortisman	Yıl sonu değeri (defter değeri) (₺)
1	$10.000*0,20$	2.000	$10.000-2.000$	8.000
2	$8.000*0,20$	1.600	$8.000-1.600$	6.400
3	$6.400*0,20$	1.280	$6.400-1.280$	5.120
4	$5.120*0,20$	1.024	$5.120-1.024$	4.096
5	$4.096*0,20$	819	$4095-819$	3.276,8

c. Yıllar toplamı yöntemi

Satın alma değeri: ₺10.000

Ekonomik ömrü: 5 yıl

Yıllar toplamı: (1+2+3+4+5=15)

Amortisman payı

$$\frac{(10.000)}{15} = 666,67$$

Hizmet yılı	Kalan ekonomik ömür*amortisman payı	Yıllık amortisman (₺)
1	5*666,67	3.333,3
2	4*666,67	2.666,7
3	3*666,67	2.000,0
4	2*666,67	1.333,3
5	1*666,67	666,7

1.2. Değişken Masraflar

- İşletme masrafları, işletmeye yatırılan aktif sermayenin faizi hariç, üretim masraflarının toplamı
- **Değişken masraflar:** Üretim miktarına bağlı olarak artan veya azalan masraflar
 - Değişken masraflar ne kadar yüksekse, işletmede entansite okadar fazladır
 - **Entansite:** Üretimde iş gücü ve sermayenin yoğun olarak kullanılması
- **Bitkisel üretimde DM:** Tohum, gübre, akaryakıt, yağ, tarımsal ilaçlar, sulama suyu, pazarlama, nakliye ve geçici işgücü vb.
- **Hayvansal üretimde DM:** Yem, veteriner, ilaç, pazarlama, nakliye, sürü yenileme ve geçici işçi masrafları vb.

1.3.Sabit Masraflar

- **Sabit masraflar:** Üretim miktarına bağlı olmaksızın yapılan masraflar
- Amortisman, bina tamir bakımı, vergi, sigorta, daimi işgücü ve aile işgücü karşılığı vb.
- Makine masrafı amortisman eşliğine kadar sabit masraf, bu eşliğin ötesinde değişken masraf
 - Traktörün yıllık çalıştırılma süresinin 1000 saat olduğunu kabul edelim.
 - Çalışma süresi > 1000 saat => DM
 - Çalışma süresi < 1000 saat => SM

2. SATIN ALMA MALİYETİ VE FIRSAT MALİYETİ

- Bir girdinin fırsat maliyeti, o girdinin kullanıldığı amaç dışında kullanılabileceği en elverişli amacın getirebileceği gelir
 - Feda edilen en karlı faaliyetin geliri, üretime alınan faaliyetin fırsat maliyetidir
- Bir birim girdiden azami gelir sağlanması için;
 - O girdinin kullanımından elde edilen gelir \geq fırsat maliyeti

2. SATIN ALMA MALİYETİ VE FIRSAT MALİYETİ

Örnek:

- 100 lt kimyasal gübresi olan çiftçi,
 - Buğday arazisine kullanırsa verim artışına bağlı $\text{₺}100$ gelirinin artacağını
 - Arpa arazisine kullanırsa verim artışına bağlı $\text{₺}90$ gelirinin artacağını varsayıyalım
 - Buğday arazisini gübrelerse fırsat maliyeti $\text{₺}90$
 - Arpa arazisini gübrelerse fırsat maliyeti $\text{₺}100$

3.İŞLETME BAŞARISININ ÖLÇÜLMESİ

- Başarı ölçütleri işletmeleri çeşitli açılardan tanıtmamıza yardımcı olur
 - Üretim yapısını
 - Girdi kullanım özelliklerini
 - Masraf yapılarını
 - Üretim faaliyetlerinin birbirlerine üstünlüklerini
 - Kredi kullanabilme imkanlarını
 - Risk yüklenme kapasitelerini

3.1. Gayri Safi Üretim Değeri (GSÜD)

- **Gayri safi üretim değeri (GSÜD):** Bir işletmenin bir üretim dönemi içinde ürettiği bitkisel ve hayvansal ürünler ve produktif kıymet artışları toplamı
 - **Produktif kıymet artışı:** Normal büyümeye ve artma sayesinde işletmenin yıl sonu envanter kıymetinde (meyveli, meyvesiz ağaçlar, iş ve irat hayvanları vb.) meydana gelen kıymet artışları

3.2. Gayri Safi Hasıla (GSH) (1)

- **Gayri safi hasıla (GSH):** Bir işletmenin bir çalışma yılında, ekonomik faaliyetler sonucunda yeni üretilen mallar yanında ürün işleme, mübadele ve yeniden değerlendirme yoluyla sermaye kısımlarında meydana gelen artışların kıymetçe ifadesi

3.2. Gayri Safi Hasıla (GSH) (2)

- GSH'nin fiyat değişimlerinden etkilenmemesi için;
 - GSH kıymeti hesaplanırken, yıl sonunda demirbaşın değerlendirme işi, yıl başında esas alınan değer biçme yöntemi ile yapılmalıdır.
- Karşılaştırmalar 1 dekara (da) düşen değer ile yapılmalıdır
- GSH'nin birim başına düşen miktarları hesaplanmalıdır
 - Aktif sermayeye,
 - ₺1'lik işletme masrafına
 - ₺1'lik işçi masrafına
 - Erkek işgücü birimine

GSH'ye dahil edilmesi gerekenler

- Bitkisel ve hayvansal kaynaklı bütün ürünlerin değeri
- Produktif kıymet artışları
- İşletmedeki İşgücü ve makinenin diğer işletmelerde tarımsal faaliyetlerde çalıştırılması ile elde edilen gelirler
- İşletmecinin oturduğu evin kira karşılığı
- İşçilere veya diğer işletmelere aynı verilen ürünlerin değeri
- İşletmeden elde edilen odun, çalı ve benzerlerinin kıymeti

GSH'ye dahil edilmemesi gerekenler

- İşletmede üretilmeyen malların ve arazi, alet-makine sermayesinin satışından elde edilen gelir
- Pazar kıymetinin değişmesinden dolayı işletme sermayesinde meydana gelen kıymet artışları
- Tarım dışı faaliyetlerden elde edilen gelirler
- Satın alma yoluyla; toprak, makine ve diğer demirbaşlarda meydana gelen kıymet artışları* (*ürtim masraflarında da olmaz)
- İşletmenin bir şubesinden diğerine devredilen çiftlik ürünleri*

3.3. Saf Hasıla (SH)

SH = GSH – Toplam masraflar (TM)

- SH hesaplanırken kiracılık-ortakçılık payları, borç faizleri ve öz sermayenin faizi masraflara dahil edilmez
- Borcsuz ve kira ile arazi işletmeyen bir işletmede saf hasıla, aktif sermayenin getirdiği faizdir
 - Aktif sermayenin rantı

3.4. Tarımsal Gelir (TG)

**SH – borç faizleri – kiracılık ve ortakçılıkla ödenen paylar
+ aile işgücü karşılığını**

3.5. Brüt Kâr (BK)

BK = GSÜD – Değişken Masraflar (DM)

- İşletmelerin planlanması sırasında yaygın olarak kullanılan bir ölçü
- En çok kullanılan karşılaştırma yöntemi
 - İşletmede yürütülen faaliyetlerin birbiriyle karşılaştırılmasında
 - İşletmenin diğer işletmelerle karşılaştırılmasında

3.6. Safi (Net) Kâr (SK)

SK = TG – Aile işgücü karşılığı – Öz sermaye faizi

- **Öz sermaye faizi:** Çiftçinin üretimde kullandığı alet-ekipman, bina vb. sermaye unsurlarına her yıl ödeme yapılmasa bile bunların da fırsat maliyeti vardır
 - Ekonomide kar hesaplanırken, işletmeye yatırılan aktif sermayenin başka sahalarda kullanılması halinde elde edilecek gelirin dikkate alınması gereklidir

3.6. Safi Kâr (Net Kâr)

- Net kâr, üretime katılan bütün girdilerin masrafları çıkarıldıktan sonra geriye kalan toplam
- İşletmeci 0 kâr bile elde etse kaynakları başka sahaya transfer etmeye düşünmeyebilir
- Net kâr=0 => bütün girdilerin (arazi kira karşılığı, aile işgücü ve öz sermaye faizi) masraflarının karşılandığını göstermektedir
- Net kâr>0 => işletmecinin taşıdığı risklerin fazlalığından veya üretim faktörlerinin nispi kıtlığından kaynaklanabilir

Tarım İşletmeleri Başarı Ölçüleri Hesap Tablosu

Ölçü	GSÜD	GSH	SH	TG	İDTG ¹	İKK ²	DM	Sabit Masraflar		KOP ⁴	BF ⁵	ÖSF ⁶
	AİK ³	Diger										
GSH	+				+	+						
SH		+					-	-	-			
TG			+					+		-	-	
BK	+						-					
SK				+				-				-

¹İşletme dışı tarımsal gelir, ²İkametgah kira karşılığı, ³Aile işgücü karşılığı

⁴Kiracılık-ortakçılık payları, ⁵Borç faizleri, ⁶Öz sermaye faizi

